

EL PRIMER DOCUMENT PROPI DE LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA. EL DELME DEL PEIX DEL 1296

Amb aquesta comunicació pretenem donar a conèixer el document més antic de la parròquia de Santa Maria que conserva el Museu Arxiu.

Es tracta d'un document eclesiàstic, és una carta partida que conté la donació o concessió feta pel rector de la parròquia de Santa Maria, el reverend Jaume d'Orís, de la meitat del delme del peix, del fruit de les pinyes i glans i d'altres coses, a favor de Raimon de Vilalba, de Peric de Vilalba de Reixac i Bernardó de Serrià, fill d'Arbert de Serrià, els quals ja gaudien de les dues terceres parts del delme del blat i del vi. Document en poder del notari de Barcelona, Pere Martí.

És datat a Santa Maria de Ciutat Freta, és a dir Mataró en un dels seus noms medievals, les *12 kalendas januarii anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo septimo*. Reduint la data crònica tenim que equival al 21 de desembre de 1296.

El document és en pergamí, d'uns 32 centímetres de llargada per 21 d'amplada, en bon estat de conservació, escrit en lletra gòtica cursiva catalana, molt clara, es pot llegir perfectament, i en un llatí força correcte, d'herència escolàstica, com es veu per detalls com la forma *michi*, reforçament velar del llatí clàssic *mihi*. Al segle passat va ser catalogat dins d'un altre plec de documents posteriors i per aquesta raó no és dins la sèrie (PER) dels pergamins sinó que porta la signatura següent: MASM. Arxiu del Rector, plec 32, número 52. No hem cregut convenient catalogar-lo de nou dins els fons dels pergamins, malgrat l'anomalia que això significa, però el fet de ser el primer document de Santa Maria, del segle XIII, i únic perquè no existeix la còpia que correspondria als beneficiaris, ho justifiquen a bastament.

Mataró és anomenada "Ciutat Freta" a l'escrit, mot que ja tenia tradició en aquell moment. No se sap ben bé a què és degut aquest nom, potser, com assenyala Oriol Quadrada (1), seguint Pellicer, perquè el terme de la parròquia de Santa Maria era fraccionat per les jurisdiccions feudals dels dos castells (termenats?) de Mata o Mataró i de Sant Vicenç o Burriac, a l'alta Edat Mitjana. Per a Marià Ribas (2) aquesta denominació vol dir ciutat arrabassada per força.

A l'hora de confirmar el document, tres rúbriques són autògrafes, la del bisbe de Barcelona, Bernat, la del rector de la parròquia, Jaume d'Orís, i la de Pere Gruny, canonge i capellà de Santa Maria, que són clergues i per tant saben de llegir i escriure; en canvi, els altres tres confirmants, la part beneficiada, laics que no saben

escriure no poden firmar de pròpia mà. Aquests darrers són Raimon de Vilalba, Peric de Vilalba (dos germans, potser) i Bernardó de Serrià, persones riques segurament, magnats que podien fer-se càrrec de les despeses del cobrament dels delmes eclesiàstics.

Com a testimonis hi són Guillem de Caldes, Jaume de Mola (?), eclesiàstic, i Raimon Guilabert, diaca, que tampoc signen de pròpia mà. El notari és Pere Martí, de Barcelona, que fou qui redactà i escriví el document.

Jaume d'Orís, alhora que signa, hi traça el dibuix del seu escut d'armes familiar, seguint el costum molt estès entre la gent noble de l'època. Les armes que hi són dibuixades tenen camper amb bordura componada irregular, sense figura. Per la semblança amb les armes d'altres Orís posteriors, com els castlans del castell d'Orís, a Osona, sabem que aquestes deuen ser les armes del llinatge. Els esmalts d'aquest escut no els coneixem, com és natural, perquè el dibuix no és pintat. Jaume d'Orís signa amb el mot *signum* partit entre la *g* i la *n* pel dibuix del seu escut.

Ja al segle XII, en el moment del naixement de l'heràldica a l'Europa feudal, els nobles donaven fe de la certesa d'un document signant amb el seu escut d'armes. Des del moment que unes armes anaven vinculades a un llinatge esdevenien signe d'identificació personal i per això el *signum* dels documents, de primer una creu, és l'escut.

Als Països Catalans el primer document conservat amb un escut heràldic com a signe és de l'any 1186 i de Ramon de Montcada. Aquest costum s'estengué al llarg del segle XIII, però aviat caigué en desús, encara que es conserven documents catalans signats d'aquesta manera fins al segle XV (3).

Ara, perquè vostès se'n facin una idea, els llegiré la traducció, una mica lliure, del contingut del document.

Josep Xaubet i Vilanova.

NOTES.

- 1.- Oriol Quadrada. *Els límits de Mataró i la parròquia de Santa Maria*. A: Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria, núm. 6, desembre 1979, pág. 4-14.
- 2.- Marià Ribas. *Origen i fets històrics de Mataró*. Mataró, 1934, p. 98.
- 3.- Vide, Manuel Bassa i Armengol, *Tractat general d'Heràldica*. Barcelona, Millà, 1973; i Martí de Riquer, *Heràldica catalana*. volum I, Quaderns Crema.

TRADUCCIÓ

Sigui de tothom conegut que jo, Jaume d'Orís, rector de l'església de Santa Maria de Ciutat Freta, de la diòcesi barcelonina, com hagués obtingut un rescrit apostòlic per al senyor pretentor de la seu barcelonina per demanar i haver el delme dels peixos que siguin capturats o morts a la parròquia o en el mar de la dita església meva, i com que aquest delme dels quals ara com ara no és prestat; com que vosaltres, Raimon de Vilalba, Peric de Vilalba de Reixac i Bernardó de Sarrià, fill d'Arbert de Sarrià, ja heveu i rebeu les dues terceres parts del delme dels fruits del blat i del vi de la parròquia de l'esmentada església meva, i jo en rebo la tercera part restant; per tal com jo intento demanar l'esmentat delme del peix i també el dels fruits de pinyes i glans i d'altres coses dels parroquians de la meva església, i sense el vostre consell, obra, favor o ajuda no pogué de cap manera exigir-lo i obtenir-lo. Així, per mi i tots els rectors successors meus i de consentiment i voluntat del reverend germà en Crist pare, En Bernat, per la gràcia de Déu bisbe barceloní, i del venerable Pere Gruny, canonge de la mateixa església barcelonina i capellà de l'esmentada església de Santa Maria de Ciutat Freta: A vosaltres, Raimon de Vilalba, Peric de Vilalba de Reixac i Bernardó de Sarrià i als vostres, us dono i concedeixo la meitat íntegra dels delmes del peix i del fruit de pinyes i glans i d'altres moltes coses que puc obtenir i haver dels parroquians de la dita església meva, i que jo i els rectors successors meus de l'esmentada església haguem i rebem l'altra meitat; que vosaltres em pagueu també la meitat de totes les despeses que tingui per demanar, haver i obtenir el dit delme i que jo pagui l'altra meitat de les dites despeses. Us faig donació i concessió perpètua per mi i tots els rectors successors meus de l'esmentada església, de la meitat del dit delme de tot allò més amunt dit, o bé de tot allò altre que per raó del dit delme obtindré i hauré, i així es pugui dir i entendre millor la salvació i bon enteniment vostres i dels vostres. A això Nós, Raimon de Vilalba, Peric de Vilalba i Bernardó de Sarrià rebem l'esmentada donació i concessió de vós, Jaume d'Orís, rector de la dita església, i us prometem que us donarem el nostre consell, defensió, obra, favor i ajut per a demanar, obtenir i haver l'esmentat delme del peix i altres coses, i que us pagarem a voluntat vostra la meitat de les despeses que féssiu en tractar i portar causes que per raó del dit delme moguéssiu i que en relació a les despeses creurem la vostra simple paraula llevat del cas que es presentessin testimonis jurats. I per aquestes condicions obliguem tots els nostres béns mobles i immobles, haguts i per haver; i per més seguretat d'això dit, us jurem per Déu i els seus Sants Quatre Evangelis, tocant-los corporalment amb les nostres mans, que atendrem i observarem tot el més amunt dit i que no hi contravindrem en res, ni amb cap dret, causa o raó. Fet això a les 12 kalendes de gener de l'any del Senyor de 1297 [21 de desembre de 1296]. Jo, fra Bernat, bisbe de Barcelona, ho subscric. Sig+ne de Jaume d'Orís, rector de l'església de Santa Maria de Ciutat Freta, qui això lloo i firmo. S+igne de Pere Gruny, canonge de Barcelona i capellà de la predita església, qui això firmo. Sig+ne del predit Raimon de Vilalba; Sig+ne del predit Peric de Vilalba; Sig+ne del predit Bernardó de Sarrià, qui això lloem, firmem i jurem. Testimonis d'aquest fet són: Guillem de Caldes, Jaume Molendí, eclesiàstic, i Raimon Guilabertí, diaca. Sig+ne de Pere Martí, notari públic de Barcelona, qui aquestes coses escrigué i clogué el dia i any més amunt dits.

TRANSCRIPCIÓ

Notum sit *cunctis quod* cum ego Iacobus de Orisio, rector ecclesie Sancte Marie de Civitate Freta, diocesis barchinonensis, obtinuerim rescriptum apostolicum ad dominum pretentorem sedis barchinonensis super petenda et habenda decima piscium/¹ qui capientur sive morientur in parrochia sive mari dicta ecclesie mee, de quibus decima nunc non prestatur; et vos, Raimundus de Vilalba et Periconus de Vilalba de Rexacho et Bernardonus de Serriano, filius Arberti de Serriano, habeatis et /² recipietis iam de decima fructum bladi *et* vini parrochie dicte ecclesie mee duas partes factis inde tribus partibus, et ego habeam et recipiam residuam terciam partem. Et ego, predictam decimam dictorum piscium et decimam etiam de fructu pinearum et glandium/³ et aliarum rerum quam a parrochianis dicte ecclesie mee intendo petere sine consilio, opera et favore et auxilio vestro, non possem a mode petere et obtinere. Ideo per me et omnes successores meos rectores dicte ecclesie, de consilio assensu et voluntate reverendi /⁴ in *Christo* Patris domini ffratris Bernardi, Dei gratia barchinonensis episcopi, et venerabilis Petri Grumni, canonici eiusdem ecclesie barchinonensis et capellani dicte ecclesie Sancte Marie de Civitate Freta: Dono et concedo *vobis predictis* Raimundo de Vilalba et Pericono/⁵ de Vilalba de Rexaco, et Bernardono de Serriano et vestris, medietatem integre de dicta decima piscium et de dicta decima fructuum pinearum et glandium et aliarum omnium rerum quam a parrochianis dicte ecclesie mee potero obtinere et habere, et *quod* ego et /⁶ successores mei rectores dicte ecclesie habeamus et recipiamus alteram medietatem, et *quod* vos solvatis michi medietatem de omnibus expensis quas faciam pro petenda et habenda et obtinenda dicta decima, et *quod* ego solvam alteram medietatem dictarum expensarum. Et/⁷ hanc donationem et concessionem facio *per* me et omnes successores meos rectores dicte ecclesie, *vobis et vestris* perpetuo de medietate dicte decime omnium predictorum sive de omnibus hiis que ratione dicte decime obtinebo *et* habebo sicut melius dici potest et intelligi ad /⁸ vestrum vestrorumque salvamentum et bonum intellectum. Ad hec nos, Raimundus de Vilalba et Periconus de Vilalba et Bernardonus de Serriano predicti, recipientes a *vobis* predicto Iacobo de Orisio, rectore dicte ecclesie Sancte Marie de Civitate Freta, pre-/⁹ dictam donationem et concessionem sub forma *predicta*; promittimus *vobis quod* super petenda et obtinenda *et* habenda dicta decima dictorum piscium et aliarum rerum *predictarum* prestabimus *vobis* consilium, defensionem, operam, favorem et auxilium nostrum et *quod* solvemus/¹⁰ *vobis* ad *vestram* voluntatem medietatem (...) expensarum quas facietis in tractandis et ducendis causis quas ratione dicte decime movebitis, et *quod* credemus *vobis* super ipsis expensis plano et simplici verbo *vestro* absque placito sacramento et testibus. Et pro hiis/¹¹ complendis obligamus *vobis et vestris* omnia bona nostra mobilia et immobilia, habita et habenda, et ad maiorem securitatem predictorum iuramus *vobis per* Deum et eius Sancta Quatuor Evangelia manibus nostra corporaliter tacta, *predicta* attendere et observare/¹² et non in aliquo contravenire aliquo iure, causa vel ratione. Actum est hoc duodecimas kalendas ianuarii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo. Ego ffrater Bernardus, episcopus Barchinone subscribo. /¹³ Sig+num Iacobi de Orisio, rectoris ecclesie Sancte Marie de Civitate Freta, qui hoc laudo et firmo./¹⁴ S+ignum Petri Grumni, canonici Barchinone et capellani *predicte* ecclesie, qui hoc firmo./¹⁵ Sig+num Raimundi de Vilalba *predicti*, Sig+num Periconi de Vilalba *predicti*, Sig+num Bernardoni de Serriano *predicti*, qui hoc laudamus, firmamus et iuramus. Testes huius rei sunt: Guillermus de Calidis, Iacobus de Molendinis, ecclesiasticus, et Raimundus/¹⁶ Guilaberti, diaconus. /¹⁷

Sig+num Petri Martí, notarii publici Barchinone, qui hec scripsit et clausit die *et* anno quo supra./¹⁸

